

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра «Безпека праці та навколишнього середовища»
(назва кафедри, яка забезпечує викладання дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

рівень вищої освіти - перший (бакалаврський)
перший (бакалаврський)/другий (магістерський)

галузь знань 26 «Цивільна безпека»
(шифр і назва)

спеціальність 263 «Цивільна безпека»
(шифр і назва)

освітня програма «Охорона праці»
(шифр і назва)

вид дисципліни професійна підготовка
(загальна підготовка / професійна підготовка)

форма навчання денна
(денна / заочна)

Харків – 2023 рік

ЛИСТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Робоча програма з навчальної дисципліни Соціально-економічні

основи охорони праці

(назва дисципліни)

Розробники:

професор, к.т.н., професор

(посада, науковий ступінь та вчене звання)

В.Ф. Райко

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри
«Безпека праці та навколишнього середовища»

(назва)

Протокол від «30» серпня 2023 року № 1

Завідувач кафедри

(підпис)

В.В. Березуцький

(ім'я та прізвище)

ЛИСТ ПОГОДЖЕННЯ

Шифр та назва освітньої програми Охорона праці,
спеціальність 263 – Цивільна безпека, галузь знань 26 – Цивільна безпека

Кафедра «Безпека праці та навколишнього середовища»
(назва кафедри на якій викладається дисципліна)

Гарант ОП Людмила ВАСЬКОВЕЦЬ .
(ПІБ) (Підпис, дата)

Завідувач кафедрою Вячеслав БЕРЕЗУЦЬКИЙ .
(ПІБ) (Підпис, дата)

МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИС- ЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни «Соціально-економічні основи охорони праці» є формування знань щодо здатності вирішення проблем і завдань з соціально - економічних питань поліпшення умов праці, підвищення її безпеки, зниження виробничого травматизму і захворюваності. Набуття практичних вмінь і навичок по соціальній та економічній оцінці заходів та засобів охорони праці з урахуванням умов господарювання у ринковій економіці.

Програмні компетентності:

Загальні компетентності

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК-1. Усвідомлення функцій держави, форм реалізації цих функцій, правових основ цивільного захисту, охорони праці; дотримання основних принципів здійснення цивільного захисту та державної політики з питань охорони праці.

СК-10. Здатність обґрунтовувати та розробляти заходи, спрямовані на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення безпечної праці та запобігання виникненню нещасних випадків і професійних захворювань.

СК-14. Готовність до застосовування та експлуатації технічних систем захисту, засобів індивідуального та колективного захисту людини від негативного впливу небезпечних чинників надзвичайної ситуації, дії небезпечних і шкідливих виробничих чинників.

Результати навчання

РН-2. Володіти культурою мислення, технологією освоєння соціального досвіду на рівні, необхідному для професійної діяльності.

РН-3. Аналізувати суспільні явища й процеси на рівні, необхідному для професійної діяльності, знати нормативно-правові засади забезпечення цивільного захисту, охорони праці, питання нормативного регулювання забезпечення заходів у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки об'єктів і територій.

PH-4. Застосовувати отримані знання правових основ цивільного захисту, охорони праці у практичній діяльності.

PH-7. Обирати оптимальні заходи і засоби, спрямовані на зменшення професійного ризику, захист населення, запобігання надзвичайним ситуаціям.

PH-10. Розробляти та використовувати технічну документацію, зокрема з використанням сучасних інформаційних технологій.

PH-13. Класифікувати речовини, матеріали, продукцію, процеси, послуги та суб'єкти господарювання за ступенем їх небезпечності.

PH-17. Оцінювати технічні показники та визначати стан аварійно-рятувальної техніки, засобів зв'язку, устаткування та обладнання.

PH-18. Демонструвати вміння щодо проведення заходів з ліквідування надзвичайних ситуацій та їх наслідків, аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

PH-19. Аналізувати і обґрунтовувати інженерно-технічні та організаційні заходи щодо цивільного захисту, техногенної та промислової безпеки на об'єктах та територіях.

PH-21. Організовувати та проводити навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, заняття з особовим складом підрозділу; доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення та власний досвід у сфері професійної діяльності.

Курс «Соціально-економічні основи праці» базується на знаннях, які одержанні студентами при вивченні соціально-економічних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих дисциплін.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
1	2
Розслідування, облік та аналіз нещасних випадків, професійних захворювань та аварій	Метрологія, стандартизація, сертифікація та акредитація
Управління охороною праці	Оцінка відповідності умов праці робочого місця
Правові основи працезахоронної політики та охорони праці	Переддипломна практика
Безпека виробничих процесів та устаткування	Атестація
Організація контролю та експертиза об'єктів підвищеної небезпеки	
Безпечна експлуатація інженерних систем і споруд	

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(розподіл навчального часу за семестрами та видами навчальних занять)

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	З них		За видами аудиторних занять (годин)			Індивідуальні завдання студентів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари			Контрольні роботи (кількість робіт)	Залік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
8	90	30	60	20		10				екзамен

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до загального обсягу складає 33,3 (%):

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.	Рекомендована література (базова, допоміжна)
1	2	3	4	5
			<u>Модуль 1. Соціальні основи охорони праці</u>	
1	Л	2	Тема 1. Соціальне значення охорони праці. Вступ. Зв'язок продуктивності праці з умовами і безпекою праці робітників.	1,2,3
2,3,4	Л	6	Тема 2. Захист працівника та його прав на безпечну працю - ключова функція охорони праці. Основні принципи соціального забезпечення охорони праці. Основні законодавчі акти по охороні праці. Особливості загально-обов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності на сучасному етапі. Держнагляд та контроль за станом охорони праці на підприємстві.	1,2,3
5	Л	2	Тема 3. Соціальні категорії сучасного суспільства, їх зв'язок з працею та безпекою праці. Характерні особливості сучасного суспільства. Мотивація до трудової діяльності. Мотивація безпеки праці.	3,4
	ПЗ	2		
6	Л	2	Тема 4. Проблеми демографії та роль охорони праці у її вирішенні. Сучасні проблеми демографії. Статистика захворюваності та її соціально-економічні наслідки. Роль організації охорони праці в збереженні трудових ресурсів.	3,4,5
7	Л	2	<u>Модуль 2. Економічні основи охорони</u>	1,4,5
	ПЗ	2		

8,9	Л ПЗ	4 2	<p><u>праці.</u></p> <p>Тема 5. Економічне значення та економічні проблеми охорони праці. Шляхи вирішення проблем економічного характеру в зазначеній галузі. Економічна ефективність рофілактичних заходів в охороні праці.</p> <p>Тема 6. Економічні методи управління охороною праці. Види принципів аспектів застосування економічних методів. Оцінка затрат на охорону праці. Витрати, пов'язані з охороною праці. Ставлення роботодавця до затрат на охорону праці в економічній структурі. Визначення ефективності заходів і засобів профілактики виробничого травматизму і професійної захворюваності. Структура річної економії підприємства від поліпшення умов і безпеки праці.</p> <p>Тема 7. Стимулювання охорони праці та заохочення працівників до створення безпечних і здорових умов праці. Закон України про стимулювання охорони праці. Перелік стимулюючих заходів. Внутрішньофірмове стимулювання. Методи стимулювання.</p>	1, 2,4,5
10	Л ПЗ	2 4		3,4,6
Разом		90		

1. Номер семестру вказують, якщо дисципліна викладається у декількох семестрах.
2. У показнику «Разом (годин)» кількість годин буде відрізнятися від загальної кількості аудиторних годин на кількість годин, що відведена на вивчення тем та питань, які вивчаються студентом самостійно (п. 3 додатку 8).
3. У графі 5 вказується номер відповідно до Додатку 14.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	10
2	Підготовка до практичних(лабораторних, семінарських) занять	10
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	25
4	Виконання індивідуального завдання	15
5	Інші види самостійної роботи	
	Разом	60

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

№ з/п	Назва індивідуального завдання та (або) його розділів	Терміни виконання (на якому тижні)
	<p style="text-align: center;">ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Джерела фінансування регіональних, галузевих фондів охорони праці. 2. Фонд охорони праці на підприємстві та його фінансування. 3. Положення про заохочення працюючих за дотримання вимог охорони праці. 4. Штрафні санкції до юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, посадових осіб та працівників. 5. Витрати на заходи з охорони праці (в основному на засоби індивідуального захисту і виконання санітарно-гігієнічних заходів). 6. Витрати на страхові внески по обов'язковому соціальному страхуванню від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань. 7. Витрати на виплату компенсацій за роботу в шкідливих і небезпечних умовах праці. 8. Економічні наслідки непрацездатності: загальнодержавні витрати та втрати і збитки виробничих підприємств. 9. Визначення вартості проведення експертизи щодо спроможності суб'єкта господарської діяльності забезпечити дотримання вимог нормативно-правових актів з питань охорони праці під час виконання роботи підвищеної небезпеки або експлуатації об'єктів, машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки. 10. Міжнародна організація праці. 11. Моделі соціального захисту в державах ЄС. 12. Моделі соціального захисту в інших державах. 13. Якість трудового життя як результат і показник стану соціально-трудова відносин. 14. Соціально-психологічний клімат у трудових колективах. 15. Режими праці і відпочинку. Класифікація витрат робочого часу. 16. Фонд соціального страхування. 17. Роль трудових колективів у підвищенні соціальних гарантій працюючих. 18. Колективний договір на підприємстві як засіб захисту соціальних прав трудового колективу. 19. Відшкодування юридичним, фізичним особам збитків, завданих порушенням вимог з охорони праці 20. Обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій 	<p>Із 1-10 теми завдань до 31 тижня. Із 10-20 теми завдань до 36 тижня. Виконання у вигляді рефератів.</p>

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Система контролю якості навчання студентів передбачає поточне опитування по теоретичному матеріалу. Контроль оцінок знань та вмінь студентів проводиться за підсумком виконання практичних робіт двох модульних контрольних та екзамену у кінці семестру.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ (НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS)

Таблиця 1. Розподіл балів для оцінювання успішності студента для іспиту

Контрольні роботи	Лабораторні роботи	Практичні роботи	РГЗ	Індивідуальні завдання	Екзамен	Сума
40	–	30	–	10	20	100

Критерії та система оцінювання знань та вмінь студентів.

Згідно основних положень ЄКТС, під **системою оцінювання** слід розуміти сукупність методів (письмові, усні і практичні тести, екзамени, проекти, тощо), що використовуються при оцінюванні досягнень особами, що навчаються, очікуваних результатів навчання.

Успішне оцінювання результатів навчання є передумовою присвоєння кредитів особі, що навчається. Тому твердження про результати вивчення компонентів програм завжди повинні супроводжуватися зрозумілими та відповідними **критеріями оцінювання** для присвоєння кредитів. Це дає можливість стверджувати, чи отримала особа, що навчається, необхідні знання, розуміння, компетенції.

Критерії оцінювання – це описи того, що як очікується, має зробити особа, яка навчається, щоб продемонструвати досягнення результату навчання.

Основними концептуальними положеннями системи оцінювання знань та вмінь студентів є:

1. Підвищення якості підготовки і конкурентоспроможності фахівців за рахунок стимулювання самостійної та систематичної роботи студентів протягом навчального семестру, встановлення постійного зворотного зв'язку викладачів з кожним студентом та своєчасного коригування його навчальної діяльності.

2. Підвищення об'єктивності оцінювання знань студентів відбувається за рахунок контролю протягом семестру із використанням 100 бальної шкали (11ед.11. 2). Оцінки обов'язково переводять у національну шкалу (з виставленням державної семестрової оцінки „відмінно”, „добре”, „задовільно” чи „незадовільно”) та у шкалу ECTS (A, B, C, D, E, FX, F).

Таблиця 2 – Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ECTS

Рейтингова Оцінка, ба- ли	Оцінка ECTS та її визначення	Національ- на оцінка	Критерії оцінювання	
			позитивні	негативні
1	2	3	4	5
90-100	A	Відмінно	<ul style="list-style-type: none"> - Глибоке знання навчального матеріалу модуля, що містяться в основних і додаткових літературних джерелах; - вміння аналізувати явища, які вивчаються, в їхньому взаємозв'язку і розвитку; - вміння проводити теоретичні розрахунки; - відповіді на запитання чіткі, лаконічні, логічно послідовні; - вміння вирішувати складні практичні задачі. 	Відповіді на запитання можуть містити незначні неточності
82-89	B	Добре	<ul style="list-style-type: none"> - Глибокий рівень знань в обсязі обов'язкового матеріалу, що передбачений модулем; - вміння давати аргументовані відповіді на запитання і проводити теоретичні розрахунки; - вміння вирішувати складні практичні задачі. 	Відповіді на запитання містять певні неточності ;
75-81	C	Добре	<ul style="list-style-type: none"> - Міцні знання матеріалу, що вивчається, та його практичного застосування; - вміння давати аргументовані відповіді на запитання і проводити теоретичні розрахунки; - вміння вирішувати практичні задачі. 	- невміння використовувати теоретичні знання для вирішення складних практичних задач .
64-74	D	Задовільно	<ul style="list-style-type: none"> - Знання основних фундаментальних положень матеріалу, що вивчається, та їх практичного застосування; - вміння вирішувати прості практичні задачі. 	Невміння давати аргументовані відповіді на запитання; - невміння аналізувати викладений матеріал і виконувати розрахунки ;

1	2	3	4	5
				- невміння вирішувати складні практичні задачі.
60-63	Е	Задовільно	- Знання основних фундаментальних положень матеріалу модуля, - вміння вирішувати найпростіші практичні задачі.	Незнання окремих (13ед.13 охопових) питань з матеріалу модуля; - невміння послідовно і аргументовано висловлювати думку; - невміння застосовувати теоретичні положення при 13ед.13 охо практичних задач
35-59	FX (потрібне додаткове вивчення)	Незадовільно	Додаткове вивчення 13етеріалу модуля може бути виконане в терміни, що передбачені навчальним планом.	Незнання основних 13ед.13 охотальних положень навчального матеріалу модуля; - істотні помилки у відповідях на запитання; - невміння розв'язувати прості практичні задачі.
1-34	Ф (потрібне повторне вивчення)	Незадовільно	—	- Повна відсутність знань значної частини навчального матеріалу модуля; - істотні помилки у відповідях на запитання; -незнання основних 13ед.13 охотальних положень ; - невміння орієнтуватися під час розв'язання простих практичних задач

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**

Базова література

1	Закон України про охорону праці від 21.11.2002 р. . – Харків : Вид-тво «Форт», 2013.
2	Основи професійної безпеки та здоров'я людини: Підручник / За 14ед.. 14ед.14. В. В. Березуцького. – Х.: ФОП Панов А.М., 2018. – 553 с
3	Практикум «Управління і соціально-економічні основи охорони праці» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр напрям підготовки 263 «Цивільна безпека»: навчальний посібник/ Райко В.Ф., Семенов Є. О. Янчик О. Г., Ільїнська О. І. – Харків: Планета – Принт, 2019. – 240 с
4	Текст лекцій із дисципліни «Правові основи 14працехоронної політики та охорони праці» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр спеціальності 263 «Цивільна безпека»/ Семенов Є.О., Райко В.Ф., Ільїнська О.І. – Харків: Планета – Принт, 2019. – 208 с.
5	Гандзюк М. П., Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці: Підручник. 4-е вид. / За 14ед.. М. П. Гандзюка. –К.: Каравела, 2008. – 384 с.
6	Закон України від 21.09.2022 року № 2620-ІХ «Про внесення змін до Закону України “Про загально-обов’язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»
7.	БерезуцькийВ.В.Управління охороною праці : навчальний посібник для студентів спеціальності – «Цивільна безпека», освітньої програми «Охорона праці» / В.В. Березуцький. Харків : ФОП Панов А.М., 2021. 412 с

Додаткова література

1. Мнухіна Н.О. Соціально-економічні основи охорони праці (Електронний ресурс) навч.-метод. посібник для студ. ЗДІА напряму 6.170202 «Охорона праці»/Н.О.Мнухіна; ЗДІА,2016. – 100 с.
2. Чабан В.Й., Засанська С.В. Соціально-економічні основи охорони праці навч. Посіб. / В. Й. Чабан, С. В. Засанська; за ред. В. Й. Чабана. – Рівне : НУВГП, 2012. – 224 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

(перелік інформаційних ресурсів)

1. Електронний ресурс доступ, <http://www.dnopr.kiev.ua> – нормативні документи
2. доступ: <http://web.kpi.kharkov.ua/safetyofliving/>